

Д.І. Ткач
доктор політичних наук, професор,
проректор з міжнародних питань,
Університет економіки та права «КРОК»

Угорщина – тернистий шлях до правової держави

У статті аналізується угорський досвід розбудови правової держави новітньої доби. Показано, яким чином в Угорщині стверджується на практиці принцип рівноправності, забезпечується скорочення розриву між проголошеними в Конституції правами і свободами особи, а також закріпленими в ній гарантіями цих прав і свобод та повсякденною практикою їх реалізації і захисту. Підкреслено, що функції практичного управління угорськими судами покладено на Державну раду юстиції Угорської Республіки. Окремо розглянуто компетенції суддівських колегій, як нового демократичного органу, властивого правовій державі. Розглянуті також труднощі та проблеми, з якими стикається Угорщина на шляху забезпечення прав і свобод громадян.

Ключові слова: Угорщина, розбудова правової держави, забезпечення прав і свобод громадян, державна рада юстиції, суддівські колегії.

Д.И. Ткач
доктор политических наук, профессор,
проректор по международным вопросам,
Университет экономики и права «КРОК»

Венгрия – тернистый путь к правовому государству

В статье анализируется венгерский опыт развития правового государства новейшей эпохи. Показано, каким образом в Венгрии утверждается на практике принцип равноправия, обеспечивается сокращение разрыва между провозглашенными в Конституции правами и свободами человека, а также закреплёнными в ней гарантиями этих прав и свобод и повседневной практикой их реализации и защиты. Подчеркнуто, что функции управления венгерскими судами возложено на Государственный совет юстиции Венгрии. Отдельно рассмотрены компетенции судебных коллегий как нового демократического органа, свойственного правовому государству. Рассмотрены также трудности и проблемы, с которыми сталкивается Венгрия на пути обеспечения прав и свобод граждан.

Ключевые слова: Венгрия, развитие правового государства, обеспечение прав и свобод граждан, государственный совет юстиции, судебские коллегии.

D. Tkach
 Professor, doctor of political Sciences,
 Vice-rector for international Affairs,
 “KROK” University

Hungary – a Thorny Path to the Law-Governed State

The article analyzes the Hungarian experience of the development of a law-governed state of the modern age. It is shown how in Hungary the principle of equality is confirmed in practice, how the gap between the rights and freedoms, proclaimed by the Constitution, is provided, as well as how the guarantees of these rights and freedoms are enshrined in it, and how the everyday practice of their implementation and protection are provided. It is emphasized that the functions of practical management of Hungarian courts are entrusted to the State Council of Justice of the Republic of Hungary. Separately, the competences of the judiciary boards as a new democratic body inherent in a law-governed state are considered. Also the difficulties and problems, which Hungary faces on a way to ensure the rights and freedoms of citizens, are considered.

Keywords: Hungary, development of a law-governed state, enforcement of rights and freedoms of citizens, the State Council of Justice, judiciary boards.

Постановка проблеми

Проблема розбудови правової держави, забезпечення прав і свобод людини для сучасної Угорської держави і суспільства набуває нині особливого значення. Права людини як невід’ємна складова правової держави є непростим багатовимірним явищем. Яким чином обмежити всевладдя держави, утвердити на практиці принцип рівноправності, зменшити розрив між проголошеними в Конституції правами і свободами особи, а також закріпленими в ній гарантіями цих прав і свобод та повсякденною практикою їх реалізації і захисту? На ці та інші запитання шукають відповіді юристи, політологи, громадські діячі, урядовці, парламентарії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поряд із розглядом деяких публікацій угорських та українських фахівців, а саме Pokol Béla [1], Kőrösénzi András [2], Sajo András [3], Д.Ткача [4], Є. Кіш [5], Kőrösényi András [6], у яких аналізується проблема розбудови правової держави, забезпечення прав і свобод людини у сучасній угорській державі, предметом опрацювання стали положення Конституції Угорщини, які стосуються цієї те-

матики, а також відповідні нормативно-правові акти.

Не вирішена раніше частина загальних проблем

Вищезазначена проблема надзвичайно актуальна і для України, яка за роки незалежності так і не спромоглася збудувати основи правової держави, реформувати судову систему, забезпечити права та свободи власним громадянам. Тому в цьому контексті надзвичайно важливо вивчати досвід тих країн, які мали схожі з Україною стартові можливості у побудові демократичного суспільства і досягли у цій царині значних успіхів. Саме цим і цікавий для нашої держави досвід сусідньої Угорщини.

Формулювання цілей статті

Із врахуванням зазначеного вище мету роботи сформулюємо наступним чином: дослідити головні напрями побудови в Угорщині правової держави. На підставі аналізу, визначити деякі особливості, притаманні саме цій країні у цьому складному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Функції практичного управління угор-

ськими судами покладено на Державну раду юстиції Угорської Республіки (аналог Вищої Ради юстиції України) [7, с. 48], яка є конституційним органом і здійснює свої повноваження на підставі положень окремого, IV розділу Закону про організацію судів та їх управління відповідно до принципу незалежності суддів.

Державна рада юстиції (ДРЮ) складається з 15 членів, до неї входять дев'ять суддів, які обираються генеральними Зборами суддів Угорщини таємним голосуванням з числа колег, що мають практичний досвід роботи на посаді судді не менш ніж п'ять років. З метою забезпечення безперебійності в роботі ДРЮ обираються також 9 заступників суддів – членів ДРЮ, міністр юстиції, генеральний прокурор, Президент угорської палати адвокатів і по одному депутату Державних Зборів, що представляють конституційно-правовий та бюджетно-фінансовий комітети угорського парламенту [7, с. 50]

Для забезпечення належного виконання покладених на ДРЮ завдань в її підпорядкуванні функціонує відповідне відомство, яке згідно із Законом LXVI 1997 р. виконує:

- управління та контроль за управлінською діяльністю голів всіх судів Угорщини, за винятком Голови Верховного Суду УР;
- підготовку та подання на розгляд уряду пропозицій до розділу Державного бюджету, що стосується діяльності судів, а також звітів про виконання попередніх бюджетів;
- здійснення управління господарською діяльністю судів;
- здійснення кадрового забезпечення діяльності судів;
- ініціювання перегляду нормативних правил, що регулюють діяльність судів, та висловлювання своєї думки щодо інших відповідних пропозицій;
- безпосереднє керівництво внутрішнім контролем за фінансовою діяльністю судів;
- забезпечення централізованого вирішення освітніх завдань;
- організацію та забезпечення збиран-

ня статистичних даних про діяльність судів [8, § 40].

Крім того, ДРЮ готує попереднє подання щодо кандидатур Голови Верховного Суду УР та його заступників, а також призначає та звільняє з посад:

- голів апеляційних судів та їхніх заступників;
- голів обласних судів та їхніх заступників;
- голів судових колегій;
- керівника Відомства ДРЮ та його заступників.

Діяльність ДРЮ полягає у проведенні щомісячних засідань, і її рішення приймаються простою більшістю голосів.

Законодавством Угорщини передбачаються також суддівські об'єднання, які згідно із Законом LXVI 1997 р. поділяються на:

- загальне засідання Верховного Суду Угорщини, загальні збори суддів апеляційних, обласних та місцевих судів (далі — загальні конференції суддів);
- суддівські колегії;
- ради суддів Верховного Суду Угорщини, апеляційних, обласних та місцевих судів [8, § 77].

До завдань загальних конференцій суддів, які скликає за необхідності голова відповідного суду або за наявності ініціативи з боку принаймні третьої частини загальної кількості суддів, належать:

- обрання делегацій для виборів членів Державної ради юстиції УР;
- внесення до оголошених ДРЮ конкурсів на заміщення вакантних посад суддів пропозицій щодо конкретних кандидатур, а також ініціювання звільнення суддів з посад;
- обрання членів рад суддів та їхніх заступників, звіти яких заслуховує щонайменше раз на рік;
- прийняття рішень про складання повноважень членами суддівських рад.

Важливою є роль суддівських рад при прийнятті конкретних кадрових рішень щодо ротації суддів. Члени цих рад обираються загальними конференціями суддів терміном на шість років. Кількісний склад цих рад Законом CXXXVI 2000 р.

визначається в межах 5–15 членів і 3–13 заступників, однак зазначається: якщо в окремій раді загальна кількість членів та їхніх заступників стає меншою п'яти, то обов'язково скликається позачергова конференція, яка добирає необхідну кількість членів ради [9, § 84, 82].

До функцій рад суддів належать:

- висловлення думки щодо призначення, звільнення, переміщення суддів;
- висловлення думки щодо кандидатур, що пропонуються на конкурси із заміщення всіх посад у відповідних судах, за винятком посади голови суддівської колегії та його заступників;
- подає пропозиції щодо річного бюджету суду та щодо використання затвердженого бюджету.

Судові колегії створюються за галузевим принципом з повноважних суддів, що спеціалізуються в тій чи іншій галузі права. У межах Верховного Суду Угорщини, як уже зазначалося, п'ять постійно діючих колегій: кримінальна, цивільна, господарська, трудова й адміністративна. До складу цих колегій входять як члени Верховного Суду, так і голови колегій відповідних апеляційних судів.

До складу ж колегій апеляційних судів входять члени цих судів, а також голови відповідних колегій обласних судів. Якщо в тій чи іншій області немає відповідної колегії або якщо така колегія є змішаною і діє в складі фахівців з інших галузей права, до колегії апеляційного суду обирається будь-який суддя обласного суду, що є фахівцем з даної галузі права. Такий самий принцип діє і на рівні колегій обласних судів — до їх складу входять як члени обласного суду, так і судді місцевих судів.

До компетенції суддівських колегій належить:

- внесення пропозицій щодо призначення суддів, за винятком суддів місцевих судів;
- участь в оцінці професійної діяльності суддів;
- подання пропозицій щодо кандидатур керівника колегії, його заступників, а також щодо кандидатури голови ради суддів.

Угорською системою правосуддя передбачено посаду судді з виконання покарань на рівні обласних судів, у підпорядкуванні якого перебувають інспектори з питань виконання покарань і судові виконавці, які входять до складу як обласних, так і місцевих судів.

До завдань перелічених осіб належить виконання судових рішень у цивільних, трудових і адміністративних справах, а також рішень, прийнятих при розгляді судових спорів з питань власності.

Як бачимо, в Угорщині створена дієва законодавча та нормативна база для функціонування правової держави та забезпечення прав людини. Однак прийняття відповідних правових документів є тільки передумовою для забезпечення на практиці прав людини. Вже на етапі прийняття змін до Конституції безумовне визнання і підтвердження прав людини поступово піддавалося певному контролю, стаючи не таким уже безумовним. У міру того, як новий уряд відчував упевненість у своїх силах, нова еліта зрозуміла, що їй вдалося ліквідувати колишній дефіцит легітимності. Водночас повне та безумовне дотримання прав людини на практиці виявилось досить дорогою та складною справою. Перед новими угорськими лідерами постало завдання повністю змінити систему виправних закладів, виділити значні бюджетні кошти на утримання судів, прокуратури, поліції. Значно ускладнювалася в разі дотримання основних прав людини і діяльність правоохоронних органів, адже потрібно було б відмовитися від таких зручних і звичних методів, як одиночне утримання, менш жорстке поводження тощо. Перехідний період у житті суспільства супроводжувався загостренням соціального напруження, посиленням злочинності і навіть політичного екстремізму, що, звісно, потребувало вживання рішучих заходів, які не завжди відповідали гуманістичним вимогам. Тому тема захисту прав людини для вчорашніх правозахисників, а сьогоднішніх урядовців втратила свою актуальність і тільки ті з них, хто залишився поза владою, продовжували стояти на принципових позиціях поборників де-

мократії. Досить несприятлива у сенсі захисту прав людини і міжнародна ситуація. Повідомлення про ганебні порушення цих прав у сусідніх Югославії, Хорватії, Боснії і Герцеговині та Румунії робили не такою гострою для сприйняття суспільством власну практику законодавчого нігілізму.

Тим часом, чим повніше нова політична еліта досягала владу і ті переваги та преференції, які діставалися їй в руки разом з урядовими посадами, тим гостріше вона почала усвідомлювати, наскільки тяжіють над нею обмеження, що випливають з обов'язку дотримуватися основних прав людини. Процес створення правової системи як підвалин забезпечення прав людини, так активно розпочатий новим істеблшментом, ним же й був загальмований. Вкотре в історії людства гноблені після приходу до влади зовсім забували про своє вчорашнє пригнічення, стаючи гнобителями, самі починали експлуатувати і утискувати. Як результат, нові високосадовці не відмовилися від привілеїв колишнього уряду, засоби масової інформації не стали вільними, змінився лише диктат компартійний на диктат капіталу. Як можна зробити висновок з публікацій угорських ЗМІ, практика підслуховування телефонних розмов, шпигування використовувалася й надалі, хоча не так відверто, а грошей, призначених для діяльності правоохоронних органів, виявилось замало, щоб вони могли незалежно й чесно захищати простих людей. І знову, як у старі соціалістичні часи, головною причиною недостатньої або незакінченої інституціоналізації правової системи, що ґрунтується на правах людини, представники влади стали пояснювати міркуваннями державного порядку.

Задля об'єктивності потрібно зауважити, що незавершеність революції у правовій сфері Угорщини також є наслідком великого комплексу незалежних факторів, серед яких варто назвати відсутність у суспільстві такої політичної культури, яка мала би створювати умови для адекватного сприйняття прав людини населенням, неготовність нової еліти йти на самопожертви та самообмеження заради створен-

ня правової держави, а також небажання урядовців опуститися на «грішну землю» з владного олімпу і заглибитися в проблеми пересічної людини, її повсякденні турботи та негаразди. Ці психологічні фактори тісно пов'язані зі структурними проблемами, які, своєю чергою, зумовлені історичними особливостями постсоціалістичної Угорщини.

Серед цих особливостей варто назвати певний підйом націоналістичних настроїв у суспільстві. Навіть на парламентському рівні на початку 1990-х років тут спостерігалися факти антисемітизму, були досить поширені антициганські настрої, які подеколи призводили до проявів дискримінації і насилля, не завжди зустрічаючи відповідний опір з боку державної влади. Ці тенденції мають продовження протягом усього періоду існування нової демократичної Угорщини. Існують вони і сьогодні, достатньо згадати діяльність славнозвісної партії «Йоббік». Але й тоді, коли застосовуються певні дії проти расової ворожнечі, вони часто є доволі спірними з погляду дотримання прав людини.

Так, Конституційний Суд Угорщини у постанові, спрямованій проти «поспішних обмежуючих дій уряду», висловився проти кримінального переслідування випадків групової дезінформації, мотивуючи своє рішення тим, що саме спростування наклепу через громадський позов є достатнім відшкодуванням завданих збитків. Громадяни, гідність яких була принижена через дезінформацію, продовжували критикувати уряд за бездіяльність, але санкції, передбачені законодавством за наклеп, так і не були вжиті.

Сама природа постсоціалістичної держави не сприяє розвитку захисту прав людини. Угорська державна система хоч і відмежовується від адміністративно-командного соціалістичного минулого, все одно не хоче випустити з рук основних важелів управлінської та економічної влади. Цікаво, що більшість пересічних громадян підтримує таку систему влади, в якій уряд має досить великі повноваження. Цей рудимент соціалізму пов'язаний з тим, що на побутовому рівні все ще залишається

надія, що держава й надалі переймається проблемами звичайного громадянина, а для цього вона має бути сильною і мати відповідні можливості. Очікування соціальних послуг поєднується з розповсюдженим серед широких верств населення сприйняттям законодавства як засобу соціального керування змінами тощо. Такий підхід, який можна назвати «інструменталістським», позначений інтересом винятково до наслідків – у зв'язку з цим право не розглядається як автономний елемент громадського контролю. А отже, право не виступає серйозною перешкодою для досягнення урядом поставлених ним цілей – він може добитися бажаного, застосовуючи адміністративні заходи. Найбільш спокусливою у цьому контексті є соціально-економічна сфера. Саме втручання у її функціонування та діяльність інституціоналізує неринкові підходи до вирішення нагальних проблем, що стоять перед суспільством.

Звичайно, контроль над економічною і культурною монополією держави за нових умов набирає нових форм. Тут провідну роль перебирають на себе політичні партії та економічна еліта. Перші, у разі перемоги на виборах, розподіляють серед своїх членів державні пости, а другі, з одного боку, прагнуть приватизувати найбільш заманливі підприємства, а з іншого – залишити в державній власності великі компанії, аби контролювати їх через використання особистих зв'язків і корупцію та отримувати надприбутки.

Згадані елементи незаконної нормативної системи тісно пов'язані зі структурою ринкової економіки, яка перебуває на етапі свого становлення, коли основні переваги сучасного господарського права, що ґрунтуються на законодавстві, не мають ніякого значення для основних дійових осіб економічного процесу, прагнучих заміни офіційного права деякими субправовими положеннями. Нова буржуазія зацікавлена не так у формуванні прозорого ринку, що функціонує на законних засадах, як в економіці, зав'язаній на особистих контактах. Місце індикаторів цін займає кланова солідарність.

Однією з причин виникнення таких структурних перекосів була відсутність у широкого загалу інтересу до питань правової культури, зокрема до громадянських і політичних прав. Соціологічні дослідження, які проводилися на початку 1990-х років в Угорщині, засвідчили, що в суспільстві панували настрої, відповідно до яких з владою краще шукати компроміс щодо прав людини. Таку позицію займали насамперед представники інтелігенції та люди з вищою освітою. Ця категорія громадян також вважає, що жінкам не слід сперечатися з владою, бідним більше властива покірність. Замість традиційної для країн Заходу віри у фундаментальні поняття громадянської гідності – поняття, що ґрунтуються на правах і законності, – в Угорщині переважає культ нарікань. У соціалістичному суспільстві не існувало традиції індивідуалістичної моралі, яка могла б сприяти створенню загально визнаного правового захисту прав окремих осіб. Навпаки, у громадській свідомості будь-яка тяжба, як правило, асоціювалася з чимось неприємним. Серед угорських селян поширена думка, що потрібно, докладаючи максимум зусиль, намагатися уникати конфліктів з офіційною владою, оскільки «закони – це вигадка панів».

Небажання народу звертатися до суду у зв'язку з порушенням тих чи інших прав стає більш зрозумілим з того факту, що й самі суди не зовсім готові адекватно відповісти на такі звертання. (За роки існування демократії в Угорській Республіці ні один суд країни не виніс жодного рішення у зв'язку із захистом основних конституційних прав.) Сама судова процедура виявляється занадто затягнутою, і, як результат, винесений вирок навряд чи може вважатися адекватною компенсацією за заподіяне порушення. Добре відомо, що захист прав людини є предметом соціокультурних традицій і цінностей. Деякі права людини можуть видатися не досить привабливими (наприклад, усілякі труднощі, пов'язані із законним веденням процедури розгляду кримінальних справ), коли мова заходить про надання цих прав тим, хто, на думку багатьох, не заслуговує такого ставлення

(наприклад, злочинцям, іноземцям, особам нетрадиційної сексуальної орієнтації).

Уся концепція прав, які підпадають під судовий захист, залишається проблематичною принаймні з двох причин. По-перше, ані соціально-політичні, ані міжособові та ділові відносини не сприймаються як безумовні вимоги. Відповідно до існуючої традиції людина схильна розглядати надання захисту як деяку милість з боку влади, тоді як повсякденні ділові та інші соціальні відносини ґрунтуються на фаворитизмі, привілеях, примусі, або ж навпаки, на добрій волі та чесності, заснованій на солідарності. По-друге, суди та інші офіційні заклади не розглядаються громадськістю як дієві та надійні захисники інтересів і вимог пересічних громадян. Потрібно сказати, що таке сприйняття можна назвати цілком адекватним, якщо врахувати протидію, яка чиниться дотриманню прав на структурному, юридичному та ментальному рівнях при здійсненні правосуддя. Суди не звикли привілеювати ставлення до прав людини. Стосовно народу, то він і досі не усвідомлює всієї законності своїх вимог до держави, а відтак і обов'язків держави щодо до нього. Як уже зазначалося, законодавча система посткомуністичної епохи не завжди може функціонувати відповідно до нормативних вимог, які висуваються до системи верховенства права. Економіка, що зароджується, не опирається та й не може опиратися на прозорі, хрестоматійні правила традиційної ринкової економіки. Це відбувається як через структурні причини (відсутність саморегулюючих ринків, конкретної економіки), так і тому, що частина суспільства зацікавлена в підтримці напівдержавної економічної формації. Відсутність сильного устрою, що забезпечує виконання законів, а також тих методів, якими користуються політики і суспільство як таке, підривають зусилля, спрямовані на створення правової системи. Необхідність її встановлення частіше диктується наявністю зовнішніх факторів (таких, як іноземні інвестиції, визнання закордоном), і тому така система уявляється неприйнятною для «національних будівельників» екстремістського плану. З

огляду на природу суспільства перехідного етапу можна запитати себе: «Чи справді на цьому етапі існує необхідність у правовій державі? Можливо, це зайва розкіш? Можливо, вона надто «нефункціональна» за такого рівня соціально-економічного розвитку?».

Дослідження, проведені в Угорщині, наводять на тривожні розмірування. З одного боку, деякі показники у країні досить високі (освіченість, рівень заощаджень населення, відсоток осіб, що перебувають за межею бідності), а з іншого – існують такі фактори, як пережитки доіндустріальних форм, діючий і донині «ефект колоніального гніту», авторитарні структури. Напевне, більшість угорського населення, спираючись на загальнолюдські ієрархії цінностей, була б готова виступити на захист законодавчої системи, що ґрунтується на правах, але об'єктивно такий устрій може виявитися занадто дорогим для держави і навіть призвести до підриву економічного розвитку. Економіка вільного ринку передбачає визнання прав як гарантії для дій і вибору, але з цього зовсім не випливає, що в перехідний період, коли ринкова економіка щойно зароджується, права обов'язково мають бути функціональні. Одним із наслідків переходу до ринкової економіки є (певне) зубожіння широких народних мас. А біднота – ворог права. Мало з тим, розуміння соціальної справедливості може виявитися нездоланною перешкодою на шляху ствердження прав окремих особистостей.

На самому початку перехідного періоду люди плекали великі надії на те, що зміни в економіці приведуть до значного покращення добробуту, підвищення життєвого рівня. Ці очікування ще жевріли певний час, але як щойно зрозуміло, що всі надії ілюзорні і, навпаки, ринок загострює соціальну диференціацію в суспільстві, – бідних стає дедалі більше, а багатих менше, нерівність почала сприйматися як породження економічних трансформацій. Більшість населення, з одного боку, не бажає повертатися до соціалістичного минулого, а з другого – досить критично ставиться до існуючого ладу, вбачаючи саме в

ньому причину своїх бід та нужденності. Егалітаристські тенденції почали проявлятися на шкоду відстоюванню прав.

В Угорщині, де сорок років насильно впроваджувалася адміністративно-командна система управління і де всі рішення приймалися у центрі, існує небезпека, що державний апарат відстоюватиме рівність, основою якої є централізований перерозподіл благ, що на практиці означатиме посилення залежності простої людини від державної влади.

Така тенденція особливо небезпечна на початковому періоді переходу від посттоталітарного суспільства, коли нерівність – як соціальна, так і майнова – різко збільшується. На тлі зростаючого невдоволення має не виключається можливість того, що виборці проголосують за егалітаризм, який, до речі, не обов'язково береться на озброєння тільки лівими, усе частіше принцип зрівнялівки використовують і крайні праві партії. Окрім того, в суспільстві, де основний капітал зароблено через порушення законів, збереження системи, в якій ці зловживання можливі, життєво необхідне для нуворишів, що само собою збільшує нерівність на основі порушення прав людини. У цьому контексті політичні інститути Угорщини, насамперед парламент, відчувають на собі певний тиск представників нового капіталу, які зацікавлені у збереженні напівдержавного сектора економіки.

До основних труднощів перехідного процесу в Угорщині слід зарахувати також дефіцит політичної культури, яка має існувати в демократичному суспільстві. Надання правам людини позитивного характеру через законодавство не має надійної основи і щоразу, коли процес демократизації сповільнюється (подекуди через соціальні й економічні труднощі перехідного періоду, а також у зв'язку з наявністю такого «пережитку», як надмірно сильний державний апарат), це завдає удару і по позитивних правах. На жаль, повільне формування громадянського суспільства також не дає змоги створити противагу егалітаристським тенденціям. Нині основна проблема, пов'язана з правами людини

в Угорщині, полягає не в систематичних грубих порушеннях цих прав органами державної влади, а в тому, що дотепер відкладається незворотна інституціоналізація прав людини, що передбачає обов'язкове їх дотримання.

У той час коли у перехідний період формується система верховенства права, яка не містить розвинених механізмів дотримання законів, права людини можуть виявитися чимось другорядним. Пануюча роль державного апарату і реалізація його інтересів, спрямовані на збереження існуючої перекрученої структури ринку, вочевидь не сприятимуть зародженню правової культури, що ґрунтується на правах людини.

Висновки

Досвід Угорщини з розбудови правової держави та забезпечення прав людини, як позитивний, так і негативний, має важливе значення для України. Які ж уроки з угорської практики важливі для України.

Урок перший. Створення потужної законодавчої бази, приєднання до основних міжнародних документів, що регламентують права людини, започаткування діяльності відповідних державних і громадських інституцій ще не гарантує того, що автоматично забезпечуватимуться основні права людини. На жаль, рудименти соціалізму мають досить серйозний вплив на угорську дійсність і після чотирнадцяти років трансформації, тож пересічні громадяни сприймають політичні та соціально-економічні зміни в державі через призму вчорашнього суспільства. На жаль, не готовою до позитивної дискримінації щодо забезпечення прав людини виявилася і політична еліта суспільства.

Урок другий. На перехідному етапі, коли тема розбудови правової держави та захисту прав людини дуже популярна, існує реальна загроза «заговорити» цю проблему так, що зовні все видаватиметься пристойним, а насправді жодних суттєвих зрушень у житті простої людини не відбувається. Більше того, прикриваючись гаслом боротьби за права людини, чиновники можуть збільшити своє свавілля щодо пересічних громадян.

Урок третій. Захист прав людини як першорядний елемент у забезпеченні демократії, створенні правової держави в постсоціалістичних країнах неможливо реалізувати без створення громадянського суспільства. Коли кожна людина зрозуміє, що саме від неї залежить майбутнє держави і його неможливо віддавати на відкуп «добрим начальникам», тільки тоді можна сподіватися, що демократія з гасел перетвориться на дійсність і її переваги відчужує кожний громадянин.

Література

1. Pokol Béla. Demokrácia, jogállam, konstitucionalizmus. Magyarország évtized könyve (1988–1999) DKMKA. Budapest.
2. Körösnézy András. A kormányzati rendszer tíz éve. Magyarország évtized könyve (1988–1999) DKMKA. Budapest.
3. Sajo András. Szabadság, emberi jog, alkotmányosság. Magyar Tudomány. 1996.
4. Ткач Д. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.
5. Кіш Є. Перехід Угорщини до парламентської демократії. Монографія. – Ужгород-Будапешт: Інтермікс, 2010. – 140 с. (угорською мовою).
6. Körösnézy A. A magyar politikai gondolkodás főárama (1989–1995) // Századvég, Új folyam №3. – Old. 80-107.
7. Конституція Республіки Угорщина // Конституції нових держав Європи та Азії. – К.: Укр. прав. фундація «Право», 1996. – С. 309-339.
8. 1997 évi LXVI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról.
9. 2000. évi CXXXVI. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény és a kapcsolódó jogszabályok módosításáról törvény.